

Veliko denarja za malo pridelka

Pri ekološkem kmetovanju so večini kmetov pomembnejše subvencije kot pa pridelovanje hrane

Piše: Staš Zgonik

Podpiranje ekološkega kmetijstva je hvaležno stališče za vsakega politika. Zagovarjanje uporabe pesticidov in intenzivne reje živali pač ne prinaša političnih točk. Temu primerno je spodbujanje ekološkega kmetijstva v zadnjih letih postalo prednostna naloga slovenske kmetijske politike. Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva, ki ga je Janševa vlada sprejela leta 2005, je predvideval celo, da naj bi do leta 2015 ekološke kmetije pomenile kar 15 odstotkov vseh kmetij in 20 odstotkov vseh kmetijskih površin v uporabi. Cilji se sicer kljub 10-odstotni letni rasti števila ekoloških kmetij še zdaleč ne bodo uresničili. Po poročilu o stanju slovenskega kmetijstva iz junija letos je bilo v letu 2012 v ekološki nadzor vključenih nekaj manj kot 2700 kmetij oziroma »le« 3,6 odstotka vseh slovenskih kmetij. A že na tem vzorcu je jasno vidno, da je slovenska politika spodbujanja ekološkega kmetijstva ekonomsko vprašljiva. 2700 ekoloških kmetij je obdelovalo 7,2 odstotka vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, a so zagotavljale le nekaj desetink odstotka hrane za slovensko tržišče.

Po raziskavi Inštituta za trajnostni razvoj je bil leta 2010 delež ekoloških živil v prodaji le enoodstoten, od tega pa so živila slovenskega izvora pomenila le 20 odstotkov.

Tako rekoč samo južno sadje uvažamo v večjem deležu kot ekološko hrano.

Tako velikega neskladja ni mogoče pripisati zgolj nižjemu pridelku, ki je ob prehodu na ekološko kmetijstvo načeloma pričakovano. Zadeva je veliko bolj absurda. Večina ekoloških kmetij namreč sploh nima pomembnih tržnih presežkov, nekatere ne prodajo niti enega ekološkega izdelka.

Na delu je tudi izjemno veliko neravnovesje med ponudbo in povpraševanjem. Na trgu ekoloških proizvodov je največ povpraševanja po sadju in zelenjavi, velika večina ekoloških subvencij pa gre za ekološko rejo živali. Delež travnikov in pašnikov med vsemi

V večina ekoloških kmetij sploh nima pomembnih tržnih presežkov, nekatere ne prodajo niti enega ekološkega proizvoda.

kmetijskimi zemljišči v uporabi je v Sloveniji približno 60-odstoten. Med površinami, vključenimi v ekološko kmetovanje, pa je delež »travinja« več kot 85-odstoten. Površine, na katerih pridelujejo ekološko zelenjavo, zavzemajo manj kot odstotek, sadovnjaki manj kot tri odstotke.

Špekulativno travinje

Agrarni ekonomist dr. Stane Kavčič z Biotehniške fakultete ekološko rejo živali na travinju označuje kar za »špekulativno«. »V zaostrenih ekonomskih okoliščinah, kakršnim smo večinoma priča v zadnjih letih, je praviloma najlažje doseči soliden ekonomski rezultat, če nam uspe zbrati večjo površino kmetijskih zemljišč, se prvenstveno podrediti omejitvam, ki jih v primerjavi z zmerno intenzivno konvencionalno proizvodnjo zahteva ekološko kmetijstvo, samo proizvodnjo pa omejiti na najnižjo še zahtevano raven, tako da smo še upravičeni do proračunskih plačil.« Kot pravi, se je takšen način ekološkega kmetijstva predvsem na nekaterih območjih Slovenije precej razširil. »Proizvodnje skorajda ni, posamezna kmetijska gospodarstva pa najdemo na vrhu sezone največjih prejemnikov proračunskih plačil.«

Prisotnosti »špekulantov« se zavedajo tudi na ministrstvu za kmetijstvo in okolje. »Vedno obstajajo taki, ki so jim pomembne le subvencije in ekološkemu kmetovanju niso predani z dušo, pridelkov pa sploh ne tržijo,« pravi Sonja Jurcan z direktorata za kmetijstvo. Kot

zagotavlja, skušajo take čim bolj odvrniti od te prakse. A to je težko. »Plačila za ukrep ekološkega kmetovanja so v prvi vrsti namenjena varstvu okolja in niso vezana na proizvodnjo. Telega evropska zakonodaja ne dovoljuje.« Torej, ni važno, koliko prideláš, samo da se držiš omejitev. Po njih (grobi) oceni pomembne tržne presežke ustvarja le deset odstotkov vseh slovenskih ekoloških kmetov. Ostali pretežno živijo od subvencij, ki so tako bolj podobne socialnim transferjem kot pa ukrepu kmetijske politike.

V državi, katere osrednji kmetijski problem je zagotoviti zadostno prehransko samooskrbo, je taka politika nerazumna. »Nesprejemljivo se mi zdi, da kdo letno dobi nekaj 10

ko stojnica na ljubljanski tržnici. Po podatkih iz leta 2010 naj bi bilo kar 80 odstotkov ekoloških živil na slovenskem tržišču uvoženih. /Foto: Uroš Abram

soč evrov ekoloških plačil, pa na površinah ne proizvede skorajda ničesar, kar bi se pojavilo na registriranih tržnih poteh,« pravi dr. Stane Kavčič.

Ekokonkurenčni in plašni

«Če kot očitno je, da je zagotavljanje prehrane samooskrbe nezdržljivo s trenutno slovensko politiko spodbujanja ekološkega

Ekobaroni

10 največjih prejemnikov subvencij za ekološko kmetovanje v letu 2012 (izplačila so za dejavnost v letu 2011)

NOSILEC DEJAVNOSTI	OBČINA	IZPLAČILO (EUR)
Anton Žgajnar	Postojna	46.996
Veterinarska fakulteta UL	Ljubljana	41.719
Damijan Štemberger	Ilirska Bistrica	36.475
Željko Miklič	Grosuplje	34.852
Vincenc Ferenčak	Odranci	32.458
Janez Novak	Kočevje	31.232
Danica Pavlič	Koper	30.525
Marko Kocijančič	Kočevje	30.197
Zlatka Jerebic	Črenšovci	29.950
Gregor Gomol	Kočevje	29.303

Vir: AKTRP

Ekosubvencije

Plačila za ekološko kmetovanje so bistveno višja od vseh ostalih

RABA ZEMLJIŠČA	VIŠINA PLAČILA NA HEKTAR V LETU 2012
Njive	298 EUR
Vrtnine na prostem	551 EUR
Vrtnine v zavarovanih prostorih	488 EUR
Oljčniki in sadovnjaki	555 EUR
Travniški sadovnjaki	238 EUR
Vinogradi	579 EUR
Travinja	213-228 EUR

Vir: MKO

Opomba: Od lanskega leta je znesek subvencije za kmetije v obdobju preusmeritve v ekološko kmetovanje, ki praviloma traja tri leta, še nekoliko višji in na primer za oljčnike in sadovnjake znaša kar 750 evrov na hektar.

kmetijstva. Ekološke kmetije ne zagotavljajo niti samooskrbe v segmentu ekoloških živil. Pomagala jim ni niti obveznost javnih zavodov, zapisana v Uredbi o zelenem javnem naročanju, da mora biti najmanj pet odstotkov kupljenih živil ekološkega izvora. Tudi pri javnem naročanju ekoloških živil je namreč najpomembnejša cena. In uvožena ekološka živila so praviloma cenejša. Ko je državni zbor lani objavil javni razpis za dobavo ekološke zelenjave, je podjetje Geaproduct, ki glavni ekoloških pridelkov uvozi, premagalo dve združenji slovenskih ekoloških pridelovalcev. Ponudili so enkrat nižjo ceno.

Pa tudi v primerih, ko kateri od javnih zavodov izkaže interes za nakup neposredno pri kmetu, ne gre vedno gladko. »Predstavniki osnovnih šol so nas večkrat nagovarjali, da bi jih oskrbovali z mesom,« pravi Zoran Madon, ki skupaj z ženo na kmetiji na Banjšicah redi krave molznice in prodaja živa teleta za nadaljnjo (povečini konvencionalno) rejo. »In mi bi to bili sposobni narediti. Vendar si enostavno ne upamo.« Za malo dodatnega dohodka bi prevzeli, kot pravi, neprimerljivo veliko odgovornost. »Pa imamo kakovostne, zdrave živali. A nikoli

ne veste, kaj se lahko zgodi na poti med kmetijo in klavnico.« Ženo sta lani od države prejela nekaj več kot 27 tisoč evrov za ekološko kmetovanje, s čimer sta se na lestvici prejemnikov po višini zneska uvrstila na 12. mesto. Še približno enkrat toliko zaslužita na trgu, s prodajo telet. A kot rečeno, v veliki večini jih prodaja konvencionalnim rejcem. Nihče ju ne vpraša, ali prodajata »ekoteleta«. Vendar Madon vztraja, da je pomemben do okolja prijazen način reje, ne pa končni ekološki proizvodi. In po trenutnem sistemu ima seveda prav.

Pisana družčina

Tudi sicer je med prejemniki najvišjih subvencij za ekološko kmetovanje zbrana zanimiva družčina. Največ, skoraj 47 tisoč evrov, je lani (izplačilo je za leto 2011) dobil Anton Žgajnar, za ekološko rejo krav molznic. Kmetija Žgajnar iz okolice Postojne je tudi prodajala ekološko mleko, v lasti imajo tri mlekamate. A letos jih na seznamu prejemnikov ekoloških subvencij ne boste našli. Zaradi uporabe nedovoljene snovi za gnojenje pašnikov (šlo naj bi za predelane živalske ostanke) so jim lani odvzeli ekološki certifikat. Primerov, ko resnost

Predsednik Zveze združenj ekoloških kmetov Slovenije Boris Fras za pojav ekoloških nepridelovalcev krivi sistem subvencij /Foto: Miha Fras

kršitve zahteva odvzem certifikata, sicer med ekološkimi kmetijami ni veliko, le trije do štiri na leto.

Druga na seznamu prejemnikov subvencij je z nekaj manj kot 42 tisoč evri Veterinarska fakulteta. To je sicer manj čudno, kot se zdi na prvi pogled, saj ima fakulteta v lasti skoraj 400 hektarjev površin na Vremščici. Tam je sedež Centra za sonaravno rekultiviranje, v njegovem okviru pa gojijo 440 ovac in 22 ovnov avtohtone slovenske pasme istrska pramenka. V Centru, ki opravlja predvsem izobraževalno funkcijo, sicer na leto iz ovčjega mleka pridelajo približno 8,5 tone ekološkega sira, to pa jim skupaj s prodajo ovčjega mesa na leto prinese dobrih 70 tisoč evrov.

Tretji na seznamu je Damijan Štemberger, ki ima kmetijo v okolici Ilirske Bistrice. Kmetija Štemberger je sicer dejansko največja prejemnica subvencij, saj na enajstem mestu seznama (29 tisoč evrov) najdemo Natašo Jelen Štemberger, Damijanovo ženo. Na kmetiji se sicer ukvarjajo s konvencionalno rejo koz, izdelke iz kozjega mleka tudi prodajajo v Mercatorjevih centrih. Do ekoloških subvencij pa sta Štembergerjeva upravičena zaradi ekološke reje ovac. Prodajata izključno ovčje meso. Na njihovi spletni strani ni nikakršne omembe, da naj bi šlo za ekoovce. Na vprašanje o razlogih za deljeno prejetje subvencij med njim in ženo nam je Štemberger prostodušno priznal, da tako pač dobiva več subvencij. Po stotem hektarju površine se namreč subvencije na hektar prepolovijo. Če jih dobiva en sam kmet.

Tudi četrto mesto je nekaj posebnega. Na tem mestu namreč z nekaj manj kot 35

tisoč evri najdemo Željko Mikliča, podjetnika in trgovca z nepremičninami, ki je od leta 2000 lastnik gradu Prestranek pri Postojni, skupaj s pripadajočimi približno 70 hektarji zemljišč. Na podlagi katere ekološke dejavnosti je upravičen do subvencij, nam ni uspelo izvedeti, saj je pogovor z nami, prek tajnice v ljubljanski pisarni, zavrnil. Iz drugi virov je razvidno, da na gradu Prestranek skrbijo za čredo islandskih konj, redijo pa tudi nekaj deset glav goveda.

Na istem naslovu je registriran še en prejemnik subvencij za ekološko kmetovanje. Na 18. mestu (ok. 24 tisoč evrov) najdemo družbo Angus, d. o. o., katere dejavnost je govedoreja. Njen direktor je Željko Miklič. Trenutno ima po podatkih baze GVIN blokiran transakcijski račun.

Vseh desetih največjih prejemnikov subvencij nam ni uspelo priklicati na objavljene telefone, pri nekaterih smo bili na hitro odpravljeni.

Govorili smo še s sedmo s seznama, Danico Pavlič iz Kopra, ki je lani prejela približno 30 tisočakov ekološke subvencije. Tudi ona redi govedo, a na trgu prodaja le živa teleta za nadaljnjo rejo. »Kaj drugega se mi ne splača, ker bi imela višje stroške s klavnico in vsem ostalim.« Kot pravi, ekološko meso na trgu nima nikakršne dodane vrednosti. Na leto s prodajo zasluži nekaj tisoč evrov. Živi torej pretežno od subvencij.

Na osmem mestu je s podobnim zneskom subvencij Marko Kocijančič iz Gotenice, ki je eden redkih, ki mu ni mogoče ničesar očitati. Redi namreč približno 150 krav molznic, ekološko mleko pa prodaja mlekarni iz

Logatca, kjer nastanejo ekološki mlečni izdelki. Kot pravi, na leto z mlekom ustvari za približno 120 tisoč evrov prometa. Ko ga vprašamo, kako komentira dejstvo, da veliko ekoloških kmetov ne ustvarja pomembnih tržnih presežkov, nam odgovori, da na Kočevskem pozna kar nekaj takih. A jih ne obsoja. »Kmetje pač izkoriščajo sistem, ki to omogoča.«

Druga banda

»Taki niso iz naše 'bande',« se brani predsednik Zveze združenj ekoloških kmetov Boris Fras. »To so konvencionalni kmetje, ki so zavohali subvencije. Marsikdo je prej pridobival sir, jogurte in druge mlečne izdelke, zdaj pridobivajo pa subvencije.« A tudi on krivdo za to vali na sistem, kot si ga je omislilo kmetijsko ministrstvo. Kot pravi, si na ministrstvu za vsako ceno želijo preprečiti opuščanje kmetovanja in zaraščanje kmetijskih zemljišč, »pa naj stane, kolikor hoče«.

Fras, ki na leto s prodajo ekološkega vina, oljčnega olja in zelenjave na trgu zasluži približno 50 tisoč evrov (za 5 tisoč pa dobi subvencij), se sicer ne strinja s popolnoma črno oceno tržnega deleža slovenskih ekoloških kmetov. »Količina proizvodnje po mojem

Subvencije za ekološko kmetovanje so bolj podobne socialnim transferjem kot pa ukrepu kmetijske politike.

Ovce avtohtone pasme istrska pramenka na posestvu Veterinarske fakultete na Vremščici /Foto: Miha Fras

mnenju ni tako velik problem in tržni delež slovenskih ekoloških proizvodov je vsekakor višji od 20 odstotkov. V zadnjih dveh letih se je prodaja slovenskih pridelkov zelo razmahnila.« Res pa je, da je prisotnost slovenskih izdelkov v velikih trgovskih centrih na nizki ravni. »Jasno je, da se bodo trgovske hiše odločale za opcijo z najmanj dela in največ denarja. In to so pač španski in italijanski bioproizvodi. Ljudje želijo imeti lepe vrečke in stekleničke iz uvoza. Dobavitelji in trgovci so s promocijo svojih uvoženih izdelkov tisti, ki zavirajo uveljavljanje slovenskega,« je kritičen.

Hobi program

Trg ekoloških izdelkov je v Sloveniji še vedno izrazito nerazvit, posledica tega pa je višja premija na ekološka živila. Ta so v Sloveniji po podatkih, ki jih navaja agrarni ekonomist dr. Aleš Kuhar z Biotehniške fakultete, v povprečju za 80 odstotkov dražja od konvencionalnih živil. V sosednjih državah znaša povprečna premija na ekološka živila le polovico slovenske.

Kot pravi Kuhar, se v Sloveniji sploh ne zavedamo, kako marginalen del prehranskega trga pomenijo ekološka živila. »O ekološkem kmetijstvu se ogromno govori, ogromno proračunskega denarja gre v te namene, obseg slovenske pridelave ekološke hrane pa je minoren. Ekološko kmetijstvo je pri nas žal večinoma hobi program.«

Za subvencije za ekološko kmetovanje država na leto nameni približno pet milijonov evrov. Poleg tega namenja denar tudi za promocijske in trženjske aktivnosti ekoloških kmetij, krije jim celo do polovice stroškov ekološkega nadzora. Poleg tega so ekološki kmetije po zaslugi ugodnejšega točkovanja

favorizirani tudi na drugih razpisih za nepovratna državna sredstva.

»Menim, da je količina podpore ekološkemu kmetijstvu nesorazmerna z učinki te podpore na prehranskih trgih,« je kritičen Aleš Kuhar. Po njegovem mnenju je podpora ekološkemu kmetovanju občutno preveč. »Zagotovo bi del naporov in sredstev lahko brez negativnega učinka prenesli na spodbujanje konvencionalnega kmetijstva v Sloveniji. Ker tega ne počnemo dovolj in ustrezno, nam proizvodnja hrane pada in posledično moramo več hrane uvažati. In uvažamo ravno tisto hrano, ki si je ne želimo, torej manj kakovostno in iz držav, kjer hrano proizvajajo na industrijski način.«

Ekološkost ekološkega

Poudariti je treba, da tudi v Sloveniji obstajajo ekološki kmetje, ki so svoji obrti predani z dušo in srcem ter si na vse načine prizadevajo pridelati čim več čim bolj kakovostne hrane. A sistem ni naravnani njim v prid. Pri tem gre za njihovo osebno odločitev, ne pa za posledico ukrepov, ki bi takšno zgledno ravnanje spodbujali.

Zavedati se je treba tudi, da v Sloveniji približno 75 odstotkov kmetijskih zemljišč leži na območjih z neugodnimi razmerami za kmetovanje, večinoma v gorskih in gričevnatih predelih. Produktivnost na teh območjih je nižja, proizvodni stroški pa višji. Na številnih območjih kaj drugega kot ekološka reja živali sploh ne pride v poštev. Večina kmetov na teh območjih je bila ekoloških že pred uvedbo posebnih subvencij. In brez subvencij bi bila stopnja opuščanja kmetovanja zagotovo precej višja. A to kljub vsemu ni opravičilo za

dopuščanje prakse, kakršna je črpanje visokih zneskov subvencij brez omembe vredne proizvodnje, kaj šele trženja ekoloških proizvodov. In take, glede na učinke odločno previsoke subvencije, »jemljejo voljo za delo tudi tistim, ki morajo za enak ekonomski učinek – dohodek – vložiti veliko več dela, znanja, kapitala ...« opozarja dr. Stane Kavčič.

In tudi argument o do okolja prijaznejši kmetijski praksi, ki naj bi jo prinašalo ekološko kmetijstvo, je na trhlih nogah. Vsekakor ekološke kmetije povzročajo manj onesnaženja na enoto kmetijske površine, a če primerjamo onesnaženje na enoto pridelka, ekološko kmetijstvo ni vedno najbolj ekološka možnost. Sploh pa, če na onesnaženje gledamo bolj globalno, poudarja Kavčič. Če doma pridelamo manj hrane, jo je treba uvoziti, taka hrana pa je zaradi transporta za okolje mnogo bolj škodljiva kot karkoli lokalno pridelanega. Uvožena ekološka zelenjava, ki prevladuje na trgu, je zagotovo okoljsko bolj sporna kot domača zelenjava iz konvencionalne pridelave. Ki pa je tako ali tako vedno bolj usmerjena v integrirano pridelavo, kjer je uporaba sintetičnih pesticidov res le še zadnja možnost, ne pa neomejena vsakdanja praksa. x

Trg ekoloških izdelkov je v Sloveniji še vedno izrazito nerazvit, posledica tega pa je višja premija na ekološka živila.